

KATARZYNA CZERWIŃSKA-KORAL

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska

e-mail: katarzyna.czerwinska-koral@us.edu.pl

ORCID: 0000-0001-9079-5297

POSIADANIE W SŁOWACKIM KODEKSIE CYWILNYM – ZAGADNIENIA WYBRANE NA TLE POLSKIEJ REGULACJI PRAWNEJ

POSSESSION IN THE SLOVAK CIVIL CODE – SELECTED ISSUES IN THE CONTEXT OF POLISH LEGISLATION

ABSTRACT Possession is one of the fundamental institutions of civil law, both in Polish and Slovak law. The article describes the institution of possession, in particular by analyzing the provisions of the Slovak Civil Code. The publication also contains references to the Polish Civil Code, in order to make a general comparison of the regulation of the institution of possession in the Slovak and Polish legal systems. After analyzing the provisions and, to some extent, the views of the doctrine and jurisprudence, it can be concluded that possession is regulated in a similar way in both legal systems. In particular, the content of possession and its components (*corpus* and *animus*) are treated analogously. Moreover, for both the Slovak and Polish legislators, the effects of possession are primarily important. The protection of possession is particularly important, but it is different in the provisions of the Slovak Civil Code compared to the Polish Code. Moreover, in comparison to the Polish regulation, the Slovak Civil Code provides, in addition to the possession of a thing, also the possession of a right.

KEYWORDS: possession, ownership, factual state, ownership, good faith, bad faith

SŁOWA KLUCZOWE: posiadanie, własność, stan faktyczny, władanie, dobra i zła wiara

1. WSTĘP

Posiadanie jest instytucją obecną w europejskich systemach prawnych, tak prawa kontynentalnego, jak i *common law*.

Posiadanie (slov. *držba*) jest uregulowane w przepisach słowackiego prawa cywilnego. W szczególności przepisy dotyczące posiadania znajdziemy w słowackim Kodeksie cywilnym¹ (Občiansky zákonník, dalej: SKC), gdzie zaliczono je do praw

¹ 40/1964 Zb. Poza SKC posiadanie jest obecne w innych przepisach szczegółowych. Tematykę tę porusza np. J. Ivančík, *Predbežná držba ako inštitút verejného práva*, AIO 2021, t. 16, nr 3, s. 92–104.

rzeczowych. W istocie posiadanie nie jest prawem rzeczowym, bowiem generalnie uznaje się je za stan faktyczny², a nie prawny. Posiadanie jest jednak stanem faktycznym, który wywołuje określone skutki prawne. Co istotne, prawo słowackie zapewnia posiadaniu ochronę, której intensywność jest bliska ochronie prawa własności³.

Regulacja prawna posiadania w słowackim Kodeksie cywilnym jest bardzo fragmentaryczna, ponieważ instytucja ta miała całkowicie zniknąć po 1950 r. w nowych warunkach społecznych⁴.

Celem artykułu jest przedstawienie w ogólnym zarysie kodeksowego unormowania instytucji posiadania w SKC oraz – w pewnym zakresie – poglądów słowackiej doktryny i judykatury na ten temat. Zostanie również dokonane porównanie regulacji posiadania i rozumienia przepisów jego dotyczących z polskim ujęciem tej tematyki, w szczególności z przepisami polskiego Kodeksu cywilnego⁵ (dalej: k.c.) w tym zakresie.

2. POJĘCIE POSIADANIA; POSIADANIE JAKO STAN FAKTYCZNY

Słowacki Kodeks cywilny (podobnie jak polski Kodeks cywilny) nie zawiera definicji posiadania. Przepisy dotyczące posiadania pozwalają zdefiniować ten termin tylko pośrednio.

Według § 129 SKC posiadaczem jest osoba, która traktuje rzecz tak, jakby była jej własnością lub która wykonuje prawo dla siebie. Można posiadać rzeczy i prawa, które pozwalają na stałe lub powtarzające się wykonywanie⁶.

Brak definicji pojęcia posiadania powoduje, że w systemie prawnym Republiki Słowackiej pojęcie to jest używane w kilku znaczeniach, zawsze jednak w odniesieniu do prawnej ochrony określonej sytuacji faktycznej.

² Prawnicy rzymscy określali, że posiadanie jest *res facti, plurium facti*, a nawet mówiono o posiadaniu *iuris possessionis*.

³ Por. co do ochrony własności § 126 (2) SKC.

⁴ Regulacja prawna posiadania była znana w Słowacji już w okresie węgierskiego prawa prywatnego, które obowiązywało do 1950 r. Kodeks cywilny nr 141/1950 Dz.U. zawierał regulację prawną posiadania w § 143–149. Kodeks cywilny nr 40/1964 Dz.U. w pierwotnym brzmieniu nie przyjął tej regulacji prawnej; por. R. Blaho, *Vlastnícke právo a držba v československom občianskom práve v rokoch 1950–1983 (Historickoprávna štúdiá)*, „Právny obzor” 2008, t. 91, nr 4, s. 100.

⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2025 r., poz. 1071 ze zm.).

⁶ Dla porównania zgodnie z art. 336 k.c. posiadaczem rzeczy jest zarówno ten, kto nią faktycznie włada jak właściciel (posiadacz samoistny), jak i ten, kto nią faktycznie włada jak użytkownik, zastawnik, najemca, dzierżawca lub mający inne prawo, z którym łączy się określone władztwo nad cudzą rzeczą (posiadacz zależny).

Po pierwsze, prawo chroni określone zachowania osoby, która ma rzecz w swojej władzy. Posiadanie wówczas polega na traktowaniu rzeczy jak swojej, tzn. zachowanie podmiotu posiadania polega na faktycznym władaniu rzeczą.

Po drugie, uważa się, że posiadanie występuje wtedy, jeśli ktoś ma tytuł prawny do traktowania rzeczy jak swojej własności, ale w rzeczywistości nie ma jej w swoim władaniu.

Trzecie znaczenie posiadania jest wtedy, gdy ktoś rozporządza rzeczą jak swoją własnością, nie mając do niej żadnego tytułu prawnego (nieuprawniony posiadacz – § 131 SKC).

Czwarte znaczenie posiadania polega na tym, że osoba, która ma rzecz w swoim władztwie, jest uważana za prawowitego posiadacza, dopóki nie zostanie udowodnione coś przeciwnego (§ 126 SKC)⁷.

Z tych względów trafne jest stwierdzenie, że posiadanie nie jest ani dobrem, ani złem, ale stoi obok prawa⁸.

Z posiadaniem jako stanem faktycznym łączą się pewne istotne skutki prawne. Są to w szczególności:

- domniemanie własności (w przypadku rzeczy ruchomych za właściciela uważa się posiadacza, chyba że udowodniono inaczej);
- sposób nabywania praw (nabycie faktycznego władania rzeczą jest prawnym sposobem nabycia praw własności, np. w przypadku znalezienia rzeczy);
- nabycie prawa własności w dobrej wierze (wykonywanie w dobrej wierze władzy faktycznej nad rzeczą jest prawną przyczyną powstania prawa własności przez zasiedzenie, a w pewnych wypadkach także przy nabyciu rzeczy od osoby niebędącej właścicielem – § 132 SKC, § 486 SKC i § 446 SKC)⁹.

Podobnie jak w przypadku polskiego prawa, tak i prawa słowackiego, istnieje domniemanie prawne, że posiadacz jest uprawniony do dysponowania rzeczą¹⁰. Wiąże się to z uznaniem, że przeniesienie prawa rzeczowego przynajmniej w przypadku rzeczy ruchomych musi w zasadzie nastąpić przez wydanie rzeczy nabywcy.

Posiadanie i własność mają wiele wspólnego. W przypadku posiadania rzeczy istnieje wrzuszalne domniemanie prawne, że dana osoba jest właścicielem rzeczy (§ 130 SKC). Posiadacz jest chroniony tak jak właściciel (art. 126 (2) SKC).

⁷ I. Fekete, *Občiansky zákonník – Velký komentár (2. zväzok)*, Eurokódex 2015, s. 102.

⁸ A. Randa, *Držba. Právo vlastnícké*, Praga 2008, s. 200.

⁹ I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 101.

¹⁰ Art. 341 k.c.: Domniemywa się, že posiadanie jest zgodne ze stanem prawnym.

Z drugiej strony właściciel, jako podmiot prawa własności, może żądać wydania rzeczy od posiadacza¹¹. W tym celu służy mu powództwo o wydanie rzeczy (§ 126 (1) SKC¹²).

Posiadanie może istnieć niezależnie od własności, posiadacz bowiem nie zawsze jest właścicielem rzeczy.

Podczas gdy własność jest najpełniejszym prawem do rzeczy, zawiera w sobie również uprawnienie właściciela do posiadania rzeczy (§ 123 SKC), posiadanie jest jedynie rodzajem stanu faktycznego, który jest chroniony przez prawo¹³.

3. TREŚĆ POSIADANIA

Zgodnie z § 129 SKC posiadanie obejmuje:

- a) faktyczną (rzeczywistą) władzę nad przedmiotem posiadania (*corpus possessionis*), zwaną zewnętrzną stroną posiadania, oraz
- b) wolę posiadania przedmiotu posiadania dla siebie (*animus possidendi*), zwaną wewnętrzną wolą posiadania.

Można zatem uznać, że jeżeli ktoś ma rzecz w swoim władaniu, tzn. rzeczywiście nią działa i zamierza nią władać (*corpore et animo*), jest posiadaczem. Dopiero, gdy zaistnieją oba te elementy, tj. wola traktowania rzeczy jako swojej (wola posiadania) i faktyczne władanie rzeczą, możemy mówić o posiadaniu¹⁴.

Faktyczna władza nad rzeczą stanowi obiektywny element posiadania, który polega na tym, że ktoś ma rzecz w swojej fizycznej władzy i może w ten sposób sprawować nad nią bezpośrednie władanie¹⁵. W ten sposób *de facto* ma rzecz w swoim posiadaniu, jednocześnie – tak jak właściciel – używa rzeczy i korzysta z jej pożytków i innych przychodów z rzeczy.

¹¹ „Konstytucyjna ochrona praw własności opiera się przede wszystkim na ochronie właściciela przed faktyczną ingerencją w jego własność” – orzeczenie Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej, PL. US 19/09.

¹² § 126 SKC (1) Właściciel ma prawo do ochrony przed każdym, kto bezprawnie narusza jego prawo własności; w szczególności może żądać zwrotu rzeczy od każdego, kto bezprawnie ją mu zatrzymuje.

¹³ Š. Luby, *Základy všeobecného súkromného práva*, Šamorín: Heuréka 2002, s. 200. Por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 1981 r., III UZP 11/80, OSNC 1981, nr 9, poz. 165: posiadanie jest stanem faktycznym, ale zarazem jest instytucją prawną, ponieważ rodzi skutki prawne.

¹⁴ P. Vojčík, *Občianske právo hmotné*, t. I, Kosice 2010, s. 200.

¹⁵ P. Laho, *Držba v dejinách práva*, Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta 2015, s. 21.

Władza faktyczna nie oznacza wyłącznie fizycznej kontroli nad rzeczą. Niezmożność posiadania wywołana przez przeszkodę przemijającą nie przerywa posiadania¹⁶.

Posiadaczem jest także osoba, która sprawuje posiadanie za pośrednictwem innej osoby. Konieczne jest jednak, aby osoba trzecia fizycznie kontrolowała rzecz dla posiadacza i w jego imieniu, np. jako dzierżawca¹⁷.

Faktyczne władanie rzeczą nie ma takiego samego charakteru jak w przypadku własności (patrz § 123 SKC). Postępowanie posiadacza to jedynie faktyczne postępowanie z rzeczą, podczas gdy właściciel ma także możliwość prawnego rozporządzenia rzeczą, np. ma prawo ją zbyć.

W słowackim systemie prawnym faktyczne władanie rzeczą przybiera formy:

- a) własności, która zawiera w sobie posiadanie¹⁸,
- b) posiadania przez podmiot inny niż właściciel, który może być upoważniony (§ 130, § 131 SKC),
- c) samego faktycznego władania (*naturalis possessionis*), które jest wykonywaniem posiadania rzeczy nie dla siebie, ale zazwyczaj na podstawie wiążącego stosunku prawnego dla kogoś innego. Taki posiadacz ma rzecz w swoim władztwie, nie traktuje jej jak swojej, lecz przeciwnie, traktuje ją jak rzecz cudzą¹⁹.

Wewnętrzny aspekt posiadania to traktowanie rzeczy jako własnej lub wykonywanie prawa dla siebie (*animus rem sibi habendi*). Wola posiadacza posiadania rzeczy dla siebie zakłada przynajmniej częściową zdolność do czynności prawnych. Osoby, które nie mają takiej zdolności wcale, nie mogą być zdolne do posiadania, jedynie ich przedstawiciel ustawowy może nabyć posiadanie w ich imieniu.

W przypadku organu statutowego osoby prawnej, który jest kolegialny, wola musi być wyrażona przez większość członków tego organu²⁰.

Treść posiadania uregulowanego w SKC została najlepiej wyrażona przez Sąd Najwyższy Republiki Słowackiej w wyroku z dnia 31 października 2011 r.²¹, który wskazał: „Posiadanie jest stanem faktycznym, w którym posiadacz ma rzecz

¹⁶ Podobnie w art. 340 k.c., który przewiduje domniemanie ciągłości posiadania.

¹⁷ Ro Ns ČR z dnia 17 stycznia 2002, 22 Cdo 728/2000.

¹⁸ P. Vojčík, *Občianske právo hmotné*, t. I, Kosice 2010, s. 196. R. Ihering uznał, że posiadanie jest „ureczywistnieniem”, „uzewnętrznieniem” własności („Thatsächlichkeit. Sichtbarkeit des Eigentums”) – por. R. Ihering, *Über den Grund des Besitzschutzes*, Jena 1869, s. 66, 144.

¹⁹ I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 108.

²⁰ Na ÚS ČR z dnia 8 lipca 1997, III ÚS 77/97.

²¹ 3 M Cdo 7, 8/2011.

w swojej mocy, używa jej i czerpie z niej pożytki i inne dochody, rozporządza nią lub wykonuje czynność, która pozwala na stałe lub powtarzające się wykonywanie. Twierdzenie posiadacza, że rzecz należy do niego i że traktuje ją jak swoją własność, musi być uzasadnione konkretnymi okolicznościami, z których można wnioskować, że przekonanie to posiadacza było uzasadnione przez cały okres posiadania²².

4. PODMIOT POSIADANIA

Przepisy prawa słowackiego (podobnie jak polskiego) nie rozstrzygają, kto może stać się posiadaczem. Podmiotową stronę posiadania można jedynie zrekonstruować na podstawie analizy przepisów odnoszących się do posiadania.

Po pierwsze, posiadanie jest jednym z elementów składowych podmiotowego prawa własności (§ 123 SKC), zatem posiadaczem może być właściciel.

Po drugie, w pewnych okolicznościach posiadanie może należeć do osoby innej niż właściciel.

Generalnie ujmując, posiadaczem jest osoba, która ma rzecz w swoim władaniu (§ 129 SKC).

Przepisy SKC nie określają cech (warunków), które ma spełniać osoba, aby zostać posiadaczem. Uznaje się, że każdy, kto może być podmiotem prawa rzeczowego (w szczególności prawa własności), może być posiadaczem, niezależnie od tego, czy ma zdolność do dokonywania czynności prawnych (np. małoletni)²³. Jednakże osoby niemające zdolności do dokonywania czynności mogą być posiadaczami, ale nie mogą same nabyć posiadania. Mogą one nabyć posiadanie tylko za pośrednictwem przedstawiciela ustawowego, np. rodzica lub opiekuna.

Posiadanie może być wykonywane osobiście lub przy pomocy osoby trzeciej. W odniesieniu do tego, czy posiadanie jest wykonywane bezpośrednio czy za pośrednictwem kogoś innego, można wyróżnić posiadanie bezpośrednie i pośrednie.

W związku z powyższym za posiadacza można uznać po pierwsze osobę (podmiot), która bezpośrednio włada rzeczą (bezpośrednie posiadanie). Bezpośrednim posiadaczem jest osoba, która ma rzecz w swojej bezpośredniej faktycznej władzy, przy czym nie ma znaczenia, czy rzecz jest tymczasowo (przejściowo) we władaniu innej osoby.

Po drugie, posiadaczem może być osoba (podmiot), która wykonuje posiadanie przy pomocy innej osoby (posiadanie pośrednie). Zgodnie z § 104 SKC posiadanie

²² Tak: A. Machnikowska, (w:) W. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 33, Legalis/el. 2024, komentarz do art. 336.

²³ I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 107; tak w polskiej doktrynie np. J. Ignatowicz, *Ochrona posiadania*, Warszawa 1963, s. 55.

uważa się za pośrednie, jeśli posiadacz nabywa posiadanie od swojego poprzednika prawnego. Posiadanie pośrednie może również powstać przy pomocy osoby trzeciej, np. pomocnika, pracownika.

Szczególnym rodzajem posiadania pośredniego jest posiadanie rzeczy będących własnością państwa. Zarządzanie własnością państwową ma bowiem szerszą treść niż samo posiadanie; obejmuje ono zarówno uprawnienie do posiadania, używania i rozporządzania rzeczą, jak i wiele obowiązków mających na celu efektywne używanie i ochronę takiej rzeczy, w tym stosowanie i obronę tego prawa w postępowaniach przed sądami i innymi organami²⁴.

Po trzeciej, za posiadacza można uznać właściciela rzeczy²⁵. Posiadanie jest immanentną częścią prawa własności, należy ono do triady uprawnień właściciela (§ 123 SKC)²⁶. Jeśli ktoś posiada rzecz, przyjmuje się, że jest jej właścicielem. Poza tym nie każdy posiadacz rzeczy jest jej właścicielem.

W przypadku posiadania, o jakim mowa w § 129 SKC, posiadanie nie stanowi uprawnienia właściciela w ramach przysługującego mu prawa własności. Niezależnie od tego system prawny przyznaje posiadaczowi uprawnienia podobne do uprawnień właściciela i w określonych warunkach pozwala na przekształcenie posiadania w prawo własności (por. § 134 SKC²⁷).

Gdy kilku podmiotom będzie przysługiwać niepodzielne uprawnienie do wspólnego wykonywania tego samego posiadania, mamy wówczas do czynienia ze wspólnym i niepodzielnym posiadaniem (*compossessio plurium in solidum*). Każdemu ze współposiadaczy przysługuje idealny udział w posiadaniu. W takim przypadku poszczególni współposiadacze mają prawo chronić posiadanie nie tylko przed sobą, ale także przed osobami trzecimi²⁸.

Można wyróżnić posiadanie własne (osoba, która włada rzeczą, ma ją w swoim posiadaniu jako swoją własność) i posiadanie cudze (władza nad rzeczą opiera się na zgodzie posiadacza lub na porozumieniu posiadacza i innej osoby).

Przepisy słowackiego Kodeksu cywilnego uznają posiadacza za osobę, która traktuje rzecz jak swoją własną lub wykonuje prawo dla siebie. Biorąc to pod uwagę, wyróżnia się posiadacza rzeczy i posiadacza prawa.

²⁴ Por. Ro Ns ČR z dnia 27 lutego 2003 r., 22 Cdo 3249/2011.

²⁵ I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 103.

²⁶ Właściciel ma prawo, w granicach dozwolonych prawem, posiadać, używać, czerpać korzyści i owoce swojej własności oraz nią rozporządzać. Por. P. Vojčík, *Občianske právo hmotné*, t. I, Kosice 2010, s. 198.

²⁷ Posiadacz w dobrej wierze staje się właścicielem rzeczy, jeżeli posiada ją w nieprzerwanym posiadaniu przez okres 3 lat w przypadku rzeczy ruchomych, a przez okres 10 lat w przypadku nieruchomości.

²⁸ I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 104–105.

5. PRZEDMIOT POSIADANIA

W słowackim prawie ze względu na przedmiot posiadania wyróżnia się posiadanie rzeczy i prawa²⁹.

Przedmiotem posiadania są przede wszystkim rzeczy materialne (*possessio rei*), przy czym posiadanie może dotyczyć także przynależności (§ 121 (1) SKC) i części składowych rzeczy (§ 120 SKC), ale tylko wtedy, gdy są nieoddzielone od rzeczy głównej. Wobec tego przedmiotem posiadania mogą być również lokale mieszkalne i lokale niemieszkalne, o ile stanowią odrębną nieruchomość. Przedmiotem posiadaniem mogą być także rzeczy zbiorowe (zob. § 151d (1) SKC), zależnie od okoliczności albo jako całość, albo jako pojedyncza rzecz. Przedmiotem posiadania mogą być również papiery wartościowe.

Wyróżnia się posiadanie rzeczy ruchomej i posiadanie rzeczy nieruchomej (§ 119 SKC).

Biorąc pod uwagę zakres posiadania rzeczy, można wyróżnić:

- a) wyłączne posiadanie, które polega na tym, że rzecz należy tylko do jednej osoby;
- b) częściowe posiadanie, które dotyczy odrębnej części rzeczy; zgodnie z § 865 SKC instytucja częściowego posiadania dotyczy korzystania z poszczególnych pomieszczeń lokali mieszkalnych lub obszarów wspólnego użytkowania;
- c) współposiadanie, które może obejmować rzecz, grunt, budynek lub wspólny lokal niemieszkalny w budynku mieszkalnym; małżonkowie mogą być również współposiadaczami tej samej rzeczy (§ 143 i n. SKC)³⁰.

Jednoczesne posiadanie rzeczy i posiadanie prawa nie wykluczają się wzajemnie. W takim przypadku występuje wielokrotne posiadanie. Jest tak, gdy np. ta sama nieruchomość jest w posiadaniu jednej osoby jako posiadacza, a jednocześnie innej osoby, która ma do niej prawo odpowiadające służebności. W przypadku konfliktu między tymi dwoma prawami posiadanie prawa ma pierwszeństwo, a posiadanie rzeczy jest stosowane w zakresie, w jakim nie ogranicza posiadania prawa.

²⁹ Polskie przepisy przewidywały podobne rozróżnienie w dekreście z dnia 11 października 1946 r. – Prawo rzeczowe (Dz.U. nr 57, poz. 319). Zgodnie z art. 296 Prawa rzeczowego posiadaczem rzeczy jest ten, kto nią faktycznie włada jak właściciel; ten zaś, kto rzeczą faktycznie włada w zakresie odpowiadającym treści innego prawa, z którym łączy się władza nad rzeczą w zakresie odpowiadającym treści innego prawa, z którym łączy się władza nad rzeczą, jest posiadaczem tego prawa. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, która weszła w życie 1 stycznia 1965 r., wprowadziła posiadanie samoistne i zależne rzeczy oraz posiadanie służebności.

³⁰ I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 112.

Przedmiotem posiadania według SKC może być prawo.

Posiadanie prawa było uznane przez słowackie prawo obowiązujące przed 1950 r. Zgodnie z § 144 SKC nr 141/1950 Dz.U. można było posiadać nie tylko rzeczy, ale także prawa, które zezwalały na stałe lub powtarzające się wykonywanie tego prawa, np. służebności. To uregulowanie zostało przyjęte w § 129 (2) SKC. Obecnie obowiązujący słowacki Kodeks cywilny zezwala na posiadanie praw przede wszystkim dlatego, że przepis § 118 SKC opiera się na szerszej koncepcji przedmiotu stosunków cywilnych i wskazuje, że przedmiotem mogą być nie tylko rzeczy, ale także prawa³¹.

Różnica pomiędzy posiadaniem rzeczy a posiadaniem prawa leży przede wszystkim w przedmiocie posiadania, który w przypadku posiadania prawa ma niematerialną formę. W przypadku posiadania prawa *corpus* polega na faktycznym wykonywaniu prawa. Posiadanie prawa ma zatem miejsce wtedy, gdy ktoś wykonuje prawo we własnym imieniu w stosunku do innej osoby, a ta druga osoba zachowuje się tak, jakby to prawo rzeczywiście należało do posiadacza. Jeżeli prawo polega na działaniu czynnym, posiadanie prawa powstaje, gdy osoba A żąda od osoby B wykonania, a ta ostatnia wykonuje. Posiadanie prawa, którego treścią jest tolerowanie działania innej osoby (np. tolerowanie wykonania prawa odpowiadającego rzeczywistemu ciężarowi, tolerowanie korzystania z własnej rzeczy), powstaje w taki sposób, że osoba A wykonuje prawo w określony sposób z rozpoznawaniem, a osoba B nie sprzeciwia się temu³².

Posiadanie prawa jest więc wykonywaniem prawa, które może być przedmiotem posiadania, z wolą wykonywania dla siebie (w swoim własnym imieniu).

Prawo jako przedmiot posiadania musi spełniać pewne warunki:

- a) nie może być prawem własności ani posiadaniem;
- b) musi być odpowiednie, tzn. ze swej natury pozwalać na bycie przedmiotem posiadania (takiej możliwości nie dopuszczają prawa niematerialne, prawa autorskie itp.);
- c) musi to być prawo, którego wykonywanie jest stałe i powtarzalne;
- d) musi być związane z rzeczą materialną, z rzeczą ruchomą lub nieruchomą.

Przedmiotem posiadania może być przykładowo prawo najmu, dzierżawy, prawa osobiste odpowiadające obciążeniom rzeczowym, prawo zastawnika itp.

Przedmiotem posiadania nie może być prawo, które wygasa po jego wykonaniu. Dotyczy to prawa do wytworzenia rzeczy na podstawie umowy o dzieło, prawa do wydania rzeczy zakupionej i prawa do zapłaty ceny zakupu. Prawa te pozwalają jedynie na jednorazowe wykonanie.

³¹ *Ibidem*, s. 113.

³² I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 114.

Przedmiotem prawa posiadania mogą być:

- a) prawa rzeczowe, np. posiadanie prawa odpowiadającego służebności³³;
- b) inne wartości majątkowe, posiadanie prawa dotyczy tzw. praw do aktywów niematerialnych, takich jak prawa do znaku towarowego przedsiębiorstwa, akcji przedsiębiorstwa, papierów wartościowych, które nie zostały wyemitowane w formie materialnej (patrz § 9 (2) SKC); przedmiotem prawa może być przedsiębiorstwo wraz ze swoimi składnikami materialnymi i niematerialnymi (§ 118 SKC);
- c) wierzytelności (patrz § 488 SKC). Przedmiotem posiadania może być roszczenie osoby uprawnionej do korzystania z rzeczy w ramach długoterminowych stosunków umownych (np. roszczenie najemcy, pożyczkobiorcy, roszczenie przeciwko sprzedawcy, jeżeli dotyczy przykładowo zakupu próbnego lub zastrzeżenia własności w trybie § 601 SKC itp.). Przedmiotem posiadania nie mogą być roszczenia, które wygasną wraz ze spełnieniem jednorazowego świadczenia (np. roszczenie o świadczenia pieniężne, roszczenie o naprawienie szkody, roszczenie o zwolnienie z bezpodstawnego wzbogacenia, roszczenie o wydanie rzeczy lub o spełnienie określonego świadczenia)³⁴.

Posiadaczem prawa jest osoba, która wykonuje odpowiednie prawo dla siebie, np. zastawnik (§ 151e (5) SKC), beneficjent służebności rzeczowej (§ 151 (3) SKC), beneficjent prawa pierwokupu (§ 602 (1) SKC).

Posiadanie prawa, podobnie jak posiadanie rzeczy, może być prawne lub bezprawne, w dobrej wierze i w złej wierze (por. § 130 i 131 SKC).

Prawo może być w posiadaniu dwóch lub więcej osób. W takim przypadku prawo jest we wspólnym posiadaniu (współposiadaniu).

6. RODZAJE POSIADANIA

Można dokonać różnych podziałów instytucji posiadania. Oprócz posiadania rzeczy i posiadania prawa, o których była mowa wyżej, wyróżniono także posiadanie własne i posiadanie cudze. Była też mowa o posiadaniu wyłącznym, posiadaniu częściowym i współposiadaniu.

³³ Nabycie prawa odpowiadającego służebności drogowej nie będzie możliwe w przypadku, gdy osoba wykonująca prawo uważa, że grunt, w odniesieniu do którego wykonywane jest to prawo, należy do gminy, a grunt ten jest również wykorzystywany do poruszania się pieszo i samochodem przez inne osoby (Rc 37/1992).

³⁴ I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 115.

Ponadto słowackie prawo, podobnie jak polskie³⁵, wyróżnia posiadanie w dobrej wierze i w złej wierze.

W polskiej literaturze wskazuje się, że o dobrej albo złej wierze posiadacza przesądza okoliczność, czy w danych okolicznościach wiedział on lub powinien był wiedzieć, że nie przysługuje mu uprawnienie do sprawowania faktycznego władztwa nad rzeczą. Jeśli posiadacz wiedział lub w danych okolicznościach powinien był wiedzieć, że nie przysługuje mu uprawnienie do sprawowania faktycznego władztwa nad rzeczą, wtedy, co do zasady, jest w złej wierze³⁶.

Jeśli chodzi o słowackie ujęcie, to jest podobnie. Zgodnie bowiem z § 109 SKC: „Kto z uzasadnionych powodów uważa, że wykonywane przez siebie prawo jest jego własnością, posiada je w dobrej wierze. Kto wie lub w danych okolicznościach powinien wiedzieć, że wykonywane prawo, które do niego nie należy, posiada je w złej wierze”. Oznacza to, że posiadacz jest w dobrej wierze, jeśli uważa, że posiadana rzecz lub wykonywane prawo należą do niego, choć w rzeczywistości tak nie jest. Dobra wiara posiadacza stanowi zatem kategorię psychologiczną i jest to wewnętrzne przekonanie podmiotu, że nie działa on bezprawnie, gdy posiada rzecz lub prawo. Dobrą wiarę należy zawsze oceniać obiektywnie, a nie z subiektywnego punktu widzenia posiadacza. Zakłada się, że posiadacz działa w dobrej wierze, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności, i wówczas jego posiadanie jest prawne. Prawo słowackie obowiązujące do 1950 r. nie było tak rygorystyczne, ponieważ za dobrego posiadacza uważało również osobę, która nie wiedziała i nie mogła wiedzieć przy dołożeniu zwykłej staranności, że posiada rzecz bezprawnie.

W przypadku posiadania w złej wierze posiadacz wie lub w danych okolicznościach powinien wiedzieć, że właścicielem rzeczy jest ktoś inny. Nie wystarczy subiektywne przekonanie posiadacza, że rzecz (prawo) należy do niego. Błąd posiadacza co do tego, że jest w dobrej wierze, musi być w danych okolicznościach usprawiedliwiony. Błąd jest usprawiedliwiony, jeżeli posiadacz przy zachowaniu zwykłej staranności, której można wymagać od każdego w odniesieniu do okoliczności, charakteru danego przypadku, nie miał lub nie mógł mieć przez cały czas posiadania uzasadnionych wątpliwości, że rzecz lub prawo do niego należą³⁷.

Posiadacz co do zasady uważany jest za posiadacza w dobrej wierze (por. § 134, § 130 SKC).

Status prawny posiadacza w dobrej wierze i złej wierze łączy się ze statusem prawnym posiadacza zgodnego z prawem (§ 130 SKC) i niezgodnego z prawem (§ 131 SKC).

³⁵ W k.c. np.: art. 169 § 1, art. 170, 172 § 1 i 2, art. 174, 176 § 1, art. 192 § 2, art. 224–228, 231 § 1, art. 310, 342, 344 § 1.

³⁶ A. Machnikowska, (w:) W. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny...*, komentarz do art. 336.

³⁷ Ro NS ÚS z dnia 16 października 2003 r., 22 Cdo 1417/2001.

Z powyższego wynika, że kryterium rozróżniającym, czy posiadanie jest zgodne z prawem (prawne) czy niezgodne z prawem (nieprawne) jest dobra wola posiadacza.

Fakt, czy posiadanie jest zgodne z prawem czy też nie, ma znaczenie w szczególności w odniesieniu do nabycia praw własności (§ 135b SKC), ochrony posiadania (§ 126 (2) SKC), rozliczenia z właścicielem (§ 130, § 131 SKC).

Kodeks cywilny nie definiuje bezpośrednio pojęcia prawnego posiadania. Uważa się, że legalne posiadanie to przede wszystkim posiadanie właściciela rzeczy. Osoba, która nie jest właścicielem rzeczy, jest uważana za legalnego posiadacza, jeśli posiadanie opiera się na ważnym tytule prawnym innym niż własność, a także ewentualnie, jeśli osoba opiera swoje posiadanie w dobrej wierze na domniemanym tytule prawnym, np. na nieważnej umowie nabycia. W przeciwnym razie jest ona bezprawnym posiadaczem.

W przypadku posiadania zgodnego z prawem istnieje domniemanie prawne, że posiadanie opiera się na ważnym tytule prawnym. Na tej podstawie przyjmuje się, że posiadacz ma prawo do posiadania rzeczy. Takim tytułem prawnym może być czynność prawna (np. umowa kupna), decyzja organu państwowego, zwłaszcza sądu. W niektórych przypadkach tytuł ten wynika bezpośrednio z prawa.

Istnienie tytułu prawnego wskazuje na to, że posiadanie jest zgodne z prawem, niezależnie od tego, czy mogło ono doprowadzić do powstania prawa (zwykle prawa własności). Dotyczy to w szczególności przypadków, w których pomimo wady tytułu prawnego (np. z powodu niezdolności do czynności prawnych, wad oświadczeń woli lub formalnych braków czynności prawnej) nabywca błędnie uznał, że jest to ważny tytuł (tzw. domniemany tytuł)³⁸.

7. NABYCIE I UTRATA POSIADANIA

Aby posiadanie powstało, muszą zaistnieć oba elementy składowe posiadania, czyli *corpus* i *animus*. Innymi słowy, posiadacz nabywa posiadanie, gdy uzyskuje władzę nad rzeczą (prawem) i ma wolę zatrzymania jej dla siebie.

Posiadanie powstaje przede wszystkim przez bezpośrednie fizyczne zajęcie przedmiotu posiadania.

Wyróżnia się pierwotny i pochodny sposób nabycia posiadania.

Typowym przypadkiem pierwotnego nabycia posiadania rzeczy ruchomej jest zajęcie rzeczy, która nie należy do nikogo, np. znalezienie meteorytu. Posiadanie

³⁸ I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 119.

rzeczy można również nabyć przez wykonywanie prawa do polowania, prawa do połowu ryb, prawa do wydobywania minerałów itp.³⁹.

Nabycie posiadania w sposób pochodny następuje poprzez przekazanie przez poprzedniego posiadacza rzeczy nowemu posiadaczowi i przejęcie jej przez niego (*traditio*). Nabycie pochodne może nastąpić przez fizyczne przekazanie, które następuje w momencie osobistego kontaktu zbywcy z nabywcą (tzw. przeniesienie z ręki do ręki), np. przy umowie sprzedaży. Samo przeniesienie posiadania nie oznacza w każdym przypadku, że nabywca automatycznie staje się właścicielem rzeczy (patrz np. § 601 SKC dotyczący zastrzeżenia własności). Może również nastąpić symboliczne przekazanie (*traditio symbolica*), które oznacza, że przeniesienie posiadania następuje przez wydanie i przejęcie dokumentów lub przedmiotów, które umożliwiają rozporządzanie rzeczą będącą przedmiotem posiadania. Takim dokumentem może być dokument upoważniający do rozporządzania rzeczą, np. dowód rejestracyjny pojazdu, klucze w przypadku lokalu mieszkalnego⁴⁰. Posiadacz może się zrzec posiadania na podstawie oświadczenia, które następuje przez pozostawienie rzeczy w posiadaniu innej osoby lub powierzenie komuś posiadania rzeczy, np. gdy posiadacz powierza osobie, która była poprzednim właścicielem rzeczy, przechowanie rzeczy dla niego w przyszłości⁴¹. Do przeniesienia posiadania może dojść przez przekazanie osobie trzeciej. Wreszcie, do przeniesienia posiadania dochodzi w drodze umowy na podstawie dyspozycji aktualnego posiadacza. Taki przypadek ma miejsce, gdy posiadanie jest wykonywane za pośrednictwem osoby trzeciej, np. banku, i na podstawie umowy dotychczasowy posiadacz przenosi posiadanie na rzecz innego posiadacza⁴².

Posiadanie ustaje, gdy ustanie co najmniej jedna z przesłanek istnienia posiadania, a mianowicie faktyczna władza posiadacza lub jego wola posiadania.

Utrata faktycznej władzy nad rzeczą prowadzi do trwałego ustania posiadania, chyba że wiemy, iż nastąpi przywrócenie posiadania.

Jeśli chodzi o wolę posiadania, nie bierze się pod uwagę zmian w niej, które nie są zewnętrznie rozpoznawalne (konieczne jest zmanifestowanie zmiany w zakresie woli). Domniemywa się istnienie woli posiadania, dopóki posiadacz nie zacznie zachowywać się w sposób z nią niezgodny.

³⁹ *Ibidem*, s. 111.

⁴⁰ Ro NS ČR z dnia 25 lipca 2006 r., 22 Cdo 2058/2005.

⁴¹ Zgodnie z § 590 SKC kupujący może nadal przechowywać rzecz zakupioną u sprzedawcy (np. kupujący pozostawia rzecz zakupioną w magazynie sprzedawcy po zakupie). Podobny przypadek ma miejsce, gdy przedmiot zastawu przechodzi na wierzyciela zastawniczego (§ 151e (5) SKC).

⁴² I. Fekete, *Občiansky zákonník...*, s. 112–113.

Posiadanie rzeczy kończy się zazwyczaj porzuceniem rzeczy, to jest wyrażeniem woli, że posiadacz nie chce już nią rozporządzać jako swoją własnością. Posiadanie kończy się również przez to, że ktoś inny staje się posiadaczem przez faktyczne ustanie możliwości władania rzeczą jak swoją własnością (np. utrata przedmiotu posiadania), ustanie samego przedmiotu posiadania i wreszcie przez śmierć konkretnego posiadacza lub likwidację osoby prawnej, która była posiadaczem. Czasowa niedyspozycja posiadacza (jego nieobecność spowodowana np. pozbawieniem wolności itp.) nie powoduje ustania posiadania. Posiadanie nie kończy się również przez powierzenie rzeczy przez posiadacza tymczasowej pieczy innej osobie (np. przez uprawnionego posiadacza, który wydzierżawi rzecz lub pożyczy ją innej osobie).

Posiadanie prawa ustaje, gdy posiadacz otwarcie wyrazi wolę, że nie chce już korzystać z prawa (np. zrzeczenie się prawa na podstawie § 574 SKC) lub po prostu straci możliwość korzystania z prawa, z którego korzystał do tej pory. Posiadanie prawa ustaje również wtedy, gdy ktoś wyraźnie odmawia korzystania z prawa, korzystanie z prawa stało się niemożliwe (por. § 575 SKC), upłynął okres, na który prawo było ograniczone z powodu przedawnienia (§ 583 SKC) itp.

8. OCHRONA POSIADANIA

Pomimo tego, że posiadanie jest stanem faktycznym, prawo zapewnia mu ochronę. Słowacki Kodeks cywilny nie ma odrębnej regulacji ochrony posiadania⁴³.

Jak czytamy w § 126 SKC, (1) właściciel ma prawo do ochrony przed każdym, kto bezprawnie narusza jego prawo własności; w szczególności może żądać zwrotu rzeczy od każdego, kto bezprawnie mu ją zatrzymuje. (2) Podobne prawo do ochrony przysługuje również każdemu, kto jest uprawniony do posiadania rzeczy w swoim posiadaniu.

Zakłócenie posiadania musi osiągnąć pewną intensywność, w przypadku niewielkiego zakłócenia ochrona nie jest w zasadzie zapewniona (ma tu zastosowanie zasada *de minimis non curat pretor*).

Prawo chroni posiadanie przed arbitralną ingerencją, niezależnie od tego, czy posiadanie jest zgodne z prawem czy bezprawne.

Ochrona posiadania jest możliwa tylko wtedy, gdy naruszenie posiadania jest bezprawne. Naruszenie posiadania nie jest bezprawne, jeżeli:

⁴³ P. Vojčík, *Občianske právo hmotné*, t. I, Kosice 2010, s. 201. Odmienne jest w prawie polskim, gdzie jest to przewidziane odrębnie od ochrony własności (art. 433 i n. k.c.). Niemniej jednak właściciel może ochronić swoje posiadanie, korzystając z ochrony przewidzianej dla własności.

- jest dokonywane za zgodą posiadacza (taka ingerencja jest dozwolona w ramach określonego stosunku prawnego);
- prawo do ingerencji wynika z ustawy, np. w przypadku immisji dozwolonych w ramach stosunków sąsiedzkich;
- ingerencja została zarządzona z urzędu, np. wykonanie orzeczenia sądowego.

W przypadku współposiadania każdy z posiadaczy ma prawo ochrony nie tylko przed osobami trzecimi, ale również przed ingerencją innych posiadaczy.

W przypadku posiadania wielostopniowego posiadacz prawa, który jest również posiadaczem rzeczy (zwykle najemca), korzysta także z prawa do ochrony posiadania przed posiadaczem prawa rzeczowego (zwykle wynajmującym), ponieważ jest bezpośrednim posiadaczem rzeczy.

9. ZAKOŃCZENIE

Instytucja posiadania w SKC jest co do zasady uregulowana podobnie jak w polskim Kodeksie cywilnym. Przede wszystkim, choć żaden z przepisów nie definiuje tego terminu, z regulacji możemy wyciągnąć wnioski co do treści posiadania. Należy uznać, że posiadanie w obu systemach prawnych to faktyczne władztwo, połączone z wolą samodzielnego jego wykonywania, we własnym imieniu. Posiadanie trwa przynajmniej pewien czas, pozostaje też zazwyczaj widoczne dla osób trzecich. Istotą posiadania jest zatem pewien określony typ fizycznej i psychicznej władzy osoby względem konkretnej rzeczy.

Ujęcie prawa słowackiego i polskiego pozwala na dokonanie podziału posiadania, biorąc pod uwagę różne kryteria. Szczególnie ważny jest podział na posiadanie w dobrej wierze i w złej wierze, a w konsekwencji na posiadanie prawne i posiadanie sprzeczne z prawem.

Wspólne dla regulacji prawnych słowackich i polskich jest zwrócenie uwagi na skutki posiadania. Na uwagę w obu kodeksach zasługują przepisy dotyczące ochrony prawnej posiadania, które różnią się od siebie. W przepisach SKC ochrona posiadania jest taka jak ochrona własności, podczas gdy polski Kodeks cywilny wprowadza dodatkowo osobną ochronę posesoryjną.

Kolejną niezmiernie istotną różnicą w ujęciu posiadania w obu systemach prawnych jest słowackie posiadanie prawa, którego nie zawierają obecnie obowiązujące polskie przepisy.

REFERENCES

- Blaho R., *Vlastnícke právo a držba v československom občianskom práve v rokoch 1950–1983 (Historickoprávna štúdiá)*, „Právny obzor” 2008, t. 91, nr 4
- Fekete I., *Občiansky zákonník – Velký komentár (2. zväzok)*, Eurokódex 2015
- Ignatowicz J., *Ochrona posiadania*, Warszawa 1963
- Ivančík J., *Predbežná držba ako inštitút verejného práva*, AIO 2021, t. 16, nr 3
- Laho P., *Držba v dejinách práva*, Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta 2015
- Luby Š., *Základy všeobecného súkromného práva*, Šamorín: Heuréka 2002
- Machnikowska A., (w:) W. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 33, Legis/el. 2024
- Randa A., *Držba. Právo vlastnícké*, Praga 2008
- Vojčík P., *Občianske právo hmotné*, t. I, Kosice 2010